

SOSYAL ASİSTANLARIN CEZA MÜESSESELERİNDEKİ VAZİFELERİ

Profesör Manuel LOPEZ - REY, *Şuçun önlenmesi ve suçluların tretmanı konusunda Birleşmiş Milletler Müşaviri*

Profesör Manuel LOPEZ - REY,

Tercüme eden : Doç. Dr. Feyyaz GÖLCÜKLÜ

I. Genel olarak

1. Ceza müesseselerinde sosyal asistanların mevcudiyeti gereği umumen kabul edilen bir vakıadır ve bu sebeple izahata ihtiyaç göstermemektedir. Bununla beraber fonksiyonları ve bhusus fonksiyonlarının mahiyet ve şumulü bahis konusu olduğu zaman izah zarureti kendini hissettirmektedir. Bu incelemenin ana amacı ceza müesseseleri açısından sosyal asistanların fonksiyonlarını tayin etmektedir.

2. Bu inceleme çerçevesinde ceza müessesesi suçlunun, mahkûmiyet hükmüyle tayin edilen sürece mahsus bir nezaret ve tretman altında tutulacağı kamusal ve idarî mahiyette bir yeri ifade etmektedir.

3. Bu tarif foster - house'ları (bakımevleri) ve tahliye edilmiş mahkûmlara mahsus misafirhaneler gibi diğer ikamet mahallerini ceza müessesesi mefhumu dışında bırakmaktadır.

4. Ceza müesseseleri açık, yarı açık yahut kapalı olabilirler. Bunların beherinde suçlu farklı ölçüde bir hürriyete sahiptir; fakat hepsinde müessese kendilerinin ikamet mahallidir.

5. Müessesevi tretman suçluya, müessesede kaldığı müddetçe, genel ve özel personel tarafından tatbik edilen tretmandır. Geniş anlamda tretman suçlunun toplumsal mülâhazalarla ele alınış şeklini ifade etmektedir. Ferdî ve özel durumların gerektirdiği halde mediko - psikolojik tretman tatbik edilmektedir. Tretman deyimi aynı zamanda düzen ve disiplini makûl sınırlar içinde tutmak için alınan tedbirleri de ihtiva eder.

6. Sosyal asistan tretmanla yükümlü kadroya dahildir. Bu sıfatla faaliyeti kadronun diğer üyelerinin faaliyetiyle ilgi halindedir ve bazı bakımlardan da suçlunun ailesi yahut, bilhassa tahliye öncesi ve tahliye sonrası devrede suçluyla ilgilenecek diğer kimse veya müessesesyle münasebettardır. Kendi şahsi teşebbüsüyle ve durumun hususiyetine göre hareket etmekle beraber sosyal asistan kendini kadronun tecrit edilmiş bir üyesi değil fakat bir ekipin bir unsuru olarak telâkki etmek zorundadır.

7. Suçlu tabiri burada büyükleri olduğu kadar çocukları da ifade etmektedir. Çocuktan kasıt ceza kanununun suç saydığı bir fiili işleyen küçüktür. Bu sınırlı anlayış 1960 yılında Londra'da bu konuda toplanan ikinci Birleşmiş Milletler Kongresinin temennilerine ve birçok memleket tarafından tatbik edilen politikaya uygundur. Maalesef Birleşik Devletler ve bazı diğer memleketlerde çocuk suçluluğu etiketi altına kontrolsuz sigara içmek, sokaklarda başıboş dolaşmak, itaatsizlik, bazı yerlerin müdavimi olmak, serililik, izinsiz uzaklaşmak vs. gibi yukarıda belirtilenler dışında kalan hareketler de ithâl edilmektedir. Umumiyetle bu ve buna benzer fiiller ve gerçek suçlar hep birlikte intibaksızlık yahut sapık davranış genel deyimini içine sokulmaktadır. Çocuk suçluluğu problemini bu daha az sapık olmayan ele alış şekli üzerinde burada izahata girişmeksizin sadece bu tutumun çocuk suçluluğu problemin enflasyonuna, zaman, enerji ve para kaybına müncer olduğunu ve bariz vasfı akademik tatmin yahut bazı meslek sahiplerinin şahsî menfaatlarının sağlanmasına matuf program ve politikaların hatalı olarak meşru gösterilmesine götürdüğünü belirtmekle yetinelim.

8. Bereket versinki halen Birleşik Devletlerde bu amprik ve hatalı yanaşıma karşı belirli bir reaksiyon mevcuttur. Muteber kanaat ceza kanununa göre suç teşkil davranıştan gayri çocuksu hareketlerin suç olarak mülâhaza edilmemesi gerektiği merkezindedir. Bu görüş ezcümle birkaç yıl evvel Suç ve Suçluluk Millî Komisyonunca kabul edilmiş bulunan Standart Çocuk Mahkemeleri Kanununda ve daha sonra, 1963 de, Pensivanya Üniversitesi Kriminolojik Araştırmalar Merkezinin «Bir Suçluluk Endeksinin Tanzilanacak olan «Suçluluğun Kemmiyeti»ne müteallik raporda da ayrı ayrı muhafaza edilmektedir.

9. Kanun önünde büyük ve küçük suçluların ayrı iki grup teşkil etmesi vakıası zarureten, sosyal asistanların fonksiyonları-

nın beher grup konusunda esas itibariyle farklı olduğu anlamını ifade etmemektedir. Bazı farklar muhakkakki mevcuttur; fakat bu farklar iki ayrı fonksiyon ve sosyal asistan grubunun mevcudiyetini meşru kılacak kadar, gerek mahiyet gerekse şumûl itibariyle, bariz değildir. Söz konusu farklar daha ziyade bir derece farklıdır ve çoğu zaman bu gruplardan beherinin ihtiyaç ve ferdî özelliklerinin bir ifadesi olamaz. Netice olarak denebilir ki uygun bir eğitim ve bazı alanlarda ihtisaslaşmayla sosyal asistanlar büyüklere veya küçüklere mahsus müesseselerde görevlendirilebilirler. Gerçekten bunlar suçluların tretmanında daha geniş bir bilgi ve tecrübe kazanmak bakımından her iki tip müessesede münavebe ile çalışmak zorunluğundadırlar.

10. Yukarıda ifade edilen mülâhazalar daha genel ve pratik bir mesele ortaya çıkarmaktadır. Sosyal asistanların, suçluların tretmanı ile görevlendirilmeden evvel özel bir eğitime tabi tutulmaları gerekir mi. Bu soruya cevap şudur ki, bir sosyal asistan olmuş olmak vakıası bunlara küçük suçlularla meşgul olmak yetkisini bahşetmez, meğerki bu sıfatlarına özel vasıflar ve eğitim ilâve edilmiş olsun. Bu vasıflar şahsî ve meslekî olacaktır, bahususki sahip bulunduğu özel vasıflar ne olursa olsun hiçbir sosyal asistan şahsî yeteneği konusunda peşinen bir teste tabi tutulmadan suçlularla iştigalde görevlendirilmeyecektir. Hulâseten, suçlularla meşgul olacak sosyal asistanların seçimi ve eğitimi özel bir önem taşımaktadır. Eğitim, bu gaye ile kurulmuş sosyal hizmet mektebinde yahut özel bir temel üzerine müesses olarak verilebilir. Seçime gelince, bu tayinden önce ve makûl fasılalardan sonra yapılmalıdır.

11. Diğer bir mesele de sosyal asistanların yaşıdır. Bazı memleketlerde sosyal asistanlar büyük suçlulara ve ailelerine güvenlik telkin etmek, müşavir ve rehber olmak için gerekli tecrübe ve olgunluğu iktisap bakımından pek gençtirler. Küçük suçlulara gelince, bu husus onların yaşına bağlıdır. Bir genç kâhil kendinden ancak dört beş yaş büyük olan sosyal asistana pek güvenemeyecektir. Sosyal asistanların fonksiyonları sadece akademik bilgi ve eğitim temelleri üzerine müesses olmadığından yaş ve bunun neticesi tecrübe şartı fazlaca önemlidir. Öte yandan hiçbir sosyal asistan her türlü halin icap ettirdiği tecrübeye sahip olamaz. Binnetice bir ortalamaya varmak zaruridir. Küçük suçlular için enaz 25, büyükler için de 30 uygun bir yaş görünmektedir.

12. Nihayet sosyal asistanlar meslekî ve şahsî hasletlerine göre seçilmelidirler. Meslekî bilgi mevcut öğretim ve eğitim imkânla-

rıyla sağlanacaktır, fakat bu yeter değildir. Sosyal asistanın ceza müesseselerinde çalışma yeteneği bilhassa önemlidir, zira bu çevrede mütecaviz yahut bozuk şahsiyet ve zihniyet tiplerini tatmin zarureti doğuran pekçok hadiseyle karşılaşacaktır. Akıl sağlığı ve şahsiyetleri suçlularla münasebette bulunmağa uygun ve yeter olmayan sosyal asistanların bu hizmet dışında tutulması için, bunların imkân nispetinde şahsiyet ve zihin testlerine tabi tutulmaları gereklidir.

II. Fonksiyonlar

13. İdarî bakımdan sosyal asistan müessese personelinin bir uzvudur ve bu sıfatla müessese müdürünün emri altında faaliyet gösterecektir. Çocuk ıslah evlerinde kendisi muhtemelen küçüklerin eğitimi, rehberliği ve bunlara yardımla görevli organ yahut Komisyonun tabii azası olacaktır; aynı zamanda hekim, öğretmen, müessese şefi, mürebbiye, hastabakıcı vs. gibi kişilerle de sıkı bir işbirliğinde bulunacaktır. Fonksiyonları itibariyle sosyal asistan, vazifesini mevcut ihtiyaçlara ve şahsî görüşüne uygun olarak tanzimde serbesttir. Binnetice, kanunî asgarî iş saatleri süresince çalışma mecburiyetinde olmakla beraber, icabı halinde zamanını özel bir müsaadeye ihtiyaç olmaksızın müessese dışında da geçirebilecektir. Vazifesinin ifası sebebiyle yaptığı nakil masrafları kendisine ödenmek gerekir.

14. Sosyal asistan vazifesini ifa sadedinde suçluyla ilgili her türlü fiş, vesika, dosya, bilgi yahut verilere müracaat edebilecektir; aynı zamanda müessese içinde serbestçe dolaşabilecek, personel ve mahkûmlarla temas edebilecek ve vazifesinin lâıykıyla ifası için zaruri her türlü bilgiyi isteyebilecektir. Diğer otoritelerle olan münasebeti müessese müdürü aracılığı ile sağlanacak, fakat önemsiz konulardaki şifahi istekler ve diğer servislerle şahsî temas konusunda bizzat hareket edeceklerdir. Suçluyla aşikâr surette ilgili bulunmayan yahut suçluyla ilişkin olmayan merci ve şahıslar muvacehesinde meslek sırrına sıkı surette riayet gerekir. Bu husus suçluların tretmanıya meşgul merci ve memurlar, kazaî merciler ve suçlunun ailesi konusunda mevzuu bahis değildir. Kaideten, suçlular konusundaki yazılı rapor, beyan yahut bilgiler suçlunun şahsî dosyasının bir parçası olarak veya müessese müdürünün yahut kazaî bir merciin talebi üzerine düzenlenecektir.

15. Nihaî amaç toplumun suça karşı korunması olduğuna göre, meslekî bir ekipin bir uzvu sıfatıyla sosyal asistanın ana ga-

yesi suçluda onu kanuna riayetkâr ve kendi kendine yetinecek bir hayata sevkedecek tutum ve iradeyi tesistir. Yukarıda belirtilen elemanların tümü umumiyetle topluma iade (toplumsal rehabilitasyon) olarak adlandırılan ve benim tercihan topluma intibak (toplumsal adaptasyon) dediğim şeyin muhtevasını teşkil etmektedir. Mudil ve güç olmakla beraber, bu intibak matlup toplumsal minimumu temsil eder. Amacı suçlu tarafından yeni suçların ikasını önlemektir. Binnetice moral veçhelerin de hernekadar nazarı itibara alınması gerekirse de, bunların matlup toplumsal minimumla uygunluk halinde olması lâzımdır; zira ceza marifetiyle, suçlunun tüm bir moral değişimi istihdaf edilmemektedir. Bu sebeple moral bakımdan arzu edilen hususla ceza kanununca matlup olan hususun tefriki gerekmektedir. Ceza kanununun herkesten istediği bu kanunla ihtilâf haline düşülmemesidir. Bunun ötesinde moral ve başka bakımlardan iyi olan pekçok amaçlar vardır, bunların hepsi şayanı arzudur fakat suçlu da dahil olmak üzere ferdin ve toplumun ceza tatbiki yolundan himayesi müessesesinin matlubu değildir.

16. Bu gerçekçi ve ilmi yaklaşım belki tenkit edilecektir, fakat suçlularla meşgul olanların yetkisi içinde bulunan tek tutumdur. Bu sıfatla ceza kanununca talep olunandan daha ileri gitmemesi gerekir. Aksi takdirde, hedef pek yüksekte tayin edilmiş bulunduğundan başarısızlıkta ta bertaraf edilemez sonuç olacaktır. Keza hatırlatmak gerekirken kamu vazifelerinin ifasında daima bir amaçlar ve ödevler dağıtımı mevcuttur ve buna riayet gerekir. Sosyal asistanın vazifesi bu spesifik toplumsal intibak çerçevesi içinde düzenlenip ifa edilecektir. Yanlış anlamaları bertaraf için toplumsal intibakın moral elemanları da muhtevi bulunduğunu, fakat bunların ceza kanununun asgari toplumsal istemleri çerçevesi içinde anlaşılması lâzım geldiğini tekrar etmek zorundayım. Hulâseten sosyal asistanlar şu hususları daima hatırd tutmalıdırlar: a) tecrübe bireyleriyle değil fakat insanla meşgul olmaktadır, ve b) sahip oldukları vasıtalar ve yollar çoğu zaman sınırlıdır. Beşeri varlık olarak suçlular umumiyetle birçok bakımlardan nakis ve noksan (namüsait) bir durumdadırlar: kaideten ekonomik ve toplumsal güçlüklerin hakim olduğu bir çevreye döneceklerdir. Bazı teorilerin iddiaları ve tretmanın mahiyet ve şumulü ne olursa olsun bunun manası suçlunun toplumsal intibakının bütün hal-lerde devamlı bir tesire sahip olamayacağıdır. Bizatihi hiçbir tretman suça karşı müstakbel bir muafiyet sağlamaz. Bununla beraber neticeler, icabına uygun tretmana tabi tutuldukları takdirde

büyük bir yüzdesi asla cezaevine dönmiyecek ilk suçlular konusunda çok daha fazla memnuniyet vericidir. Maamafih bu beyan zarureten, bunların hiç mükerrir olmayacağı manasını taşımamakla beraber çoğunun tahliyeden sonra «doğru yolda yürüyeceklerini» kabulde isabet vardır. İcap ettiği şekilde düzenlendiği takdirde müessesesevî tretmandan memnuniyet verici sonuçlar beklemek yerinde olur. Bu ifade ile nispeten mahdut sayıda bir başarısızlığı, ve, nüksün makûl bir zaman içinde vuku bulmayacağını kastediyorum. Her özel duruma ilişkin şartlara bağlı bulunduğundan bu zamanın uzunluğunu önceden tayin etmek kolay değildir. Elâstiki bir kural olarak üç yıllık sürenin makûl olabileceğini söyleyebilirim. Sosyal intibaksızlığın başarısızlığı bizzat tretmandan ziyade gayrimüsait hayat şartlarının devamında gizlidir. Suçlunun şahsî tutumunun temel toplumsal değerler muvacehesinde değişimi müessesesevî tretmanla ancak sınırlı ölçüde sağlanabilir. Toplum geniş anlamda bu değerlerin muhafaza veya tadilinde tayin edici rol oynayan ana faktördür. Genel hayat şartlarına gelince, bunların ıslahı her hangi bir suç politikasının dışındadır. Kaide olarak eklenebilirki, küçük ve genç kâhil suçlular bazı bakımlardan tretmana büyük suçlulardan daha fazla cevap vermektedir ve, meslekî suçlular, ister küçük ister büyük olsun, toplumsal intibaka nadiren kavuşmaktadır. Yanlış tefsirleri önlemek için belirtelimki meslekî suçlular her ne kadar daima mükerrir ve bir manada itiyadî iseler de bütün mükerrirler ve itiyadî suçlular meslekî suçlu değildirler. Meslekî suçlular, suçun kendileri için tamamen veya kısmen vaktini alan bir gelir kaynağı teşkil etmiş bulunduğu suçlulardır yani bunlarda suç bir meslek haline gelmektedir; itiyadî suçlular çeşitli, bahusus sosyo - ekonomik, sebeplerden ötürü bu vasfı iktisap etmektedir. Suç onun hayatının san'atı olmakla beraber itiyadî suçlunun zarureten bir meslekî suçlu olduğu söylenebilir. Nihayet mükerrirlik, birden fazla suç işleyen kimselere tatbik edilmekte olan geniş bir terimdir. Her üç halde de bir tekrar ve ısrar vardır, fakat bu farklı derece ve şekillerdedir. Bunları yekdiğerinden tefrik kanunen önemlidir, fakat, kriminolojik bakımdan, kategoriler teşkil etmektense her ferdî hali başlıbaşına düşünmek daha iyidir. Akıl hastası yahut cinsî suçlular gibi mümkün şu veya bu tipler daha evvel belirtilenlerle beraber karma olarak zuhur edebilirler ve bu halde de muhtelif tretman problemleri ortaya çıkar; sosyal asistanlar bu problemleri elde mevcut meslekî personelle birlikte müzakere edeceklerdir. Eğer uzman temin edilemiyorsa, diğer servislerin işbirliğini sağlamak gerekir.

17. Sosyal asistanların fonksiyonları bahusus :

a) suçluya

b) suçlunun ailesine;

c) suçluyla ilgilenen şahıslar, dernek ve teşekkürlere, ve

d) müesseseye müteveccih bulunmaktadır.

18. Suçlu konusunda en fazla ilgi çeken veçheler şunlardır:

a) suçlunun müesseseye gelişi;

b) suçlu, vak'a, halihazır durum ve şahsî ve ailevî güçlükler ve problemlerle ittila kesbi için müteakip temaslar;

c) suçlunun suç, suç mağduru, toplum, personel, kendi eğitimi, iş, meslekî eğitim vs. muvacehesinde takındığı tavır ve yeteneği;

d) müessese içinde ve daha sonra sağlanması gereken yardımın şumûl ve tipi;

e) suçluya yardım arzusunu taşıyan aile, şahıslar veya müesseselerle temaslar;

f) tahliye öncesi devre ve icabında tahliyeden sonraki için hazırlama ve yardım;

g) akıl ve beden sağlığı; malûliyet veya handikaplar vs. gibi özel durumların gerekli kıldığı diğer hertürlü yardımlar.

19. Bazı doktrinâl düşünce ve politikaların aksine olarak infaz sonrası yardım (after - care) bütün suçlular için lüzumlu değildir. Bazı suçlular yardımın hiçbir şekline ihtiyaç göstermez, diğer bazıları ise pek mahdut bir ölçüde yardıma muhtaçtır. Gerçekten tahliye öncesi devrede yer alan, bir iş temini için zaruri düzenlemeleri de muhtevi, iyi bir hazırlama ve yardım, tahliye sonrası yardım ihtiyacını yahut bunun süresini önemli ölçüde azaltmaktadır. Umumiyetle müessesevî tretman ne kadar kötüyse, tahliye sonrası yardıma olan ihtiyaç da o kadar büyüktür. Daima oldukça pahalı bir hizmet teşkil eden after - care'in tahdidi, ancak suçlunun güçlükler ortaya çıkar çıkmaz derhâl imdat arayacak yahut gayrimeşru yol ve vasıtalar kullanacak yerde güçlüklerini meşru yol ve vasıtalar sınırı içinde kalarak bizzat çözebilecek duruma yavaş yavaş getirilmesini sağlayacak bir tretman ve yardıma konu olmuş bulunmasıyla mümkündür. *Başkaları benim için ne*

yapabilir tipi değil *bizzat kendim ne yapabilirim* tipi tretmanın amacı olmalıdır. Bu sebeple gayret, dürüstlük, sorumluluk hissi, sebat ve çalışma bilhassa önemli hedeflerdir.

20. Aileye gelince, sosyal asistan bütün vak'alarda aileye yaşmak zorundadır; hatta suçlu mümanaat etse yahut münasebetler kötü veya pratikman mevcut olmasa bile. Ancak hâl ve şartların dikkatli bir tahlilî sonundadır ki sosyal asistan aile ile olacak temasların şumulü ve ele alınış şekli veya bu temaslardan imtina konusunda karara varacaktır. Aileye yardımda bulunulacaktır, fakat çoğu zaman bu yardım, akıl sağlığı veya diğer mahiyette başka sosyal servislerle yapılacak işbirliği yolundan sağlanacaktır. Müessese sosyal asistanı müessesenin yetkisi dışında kalan bir hususu hiçbir hâlde müessese sorumlulukları içine sokmamalıdır. Bunun manası ailenin sosyal asistan tarafından yahut müessesece nazarı itibare alınmayacağı değil, sosyal asistanın veya müessesenin müstakilen sorumluluğunu teşkil etmeksizin sadece tretman vetiresinin bir parçası olarak mütalâa olunacağıdır.

21. Üçüncü şahıslar ve dernekler konusundaki fonksiyonların ifası sadedinde, müessese sosyal asistanı en geç tahliye öncesi devrenin başlamasından az evvel gerekli işbirliğini temin etmelidir. İş ve gerekliyse belirli bir merkeze bağlı olmayan tretman tahliyeden evvel sağlanmalıdır. Zaruret halinde diğer servislerle de işbirliği temin edilmelidir. Tahliye öncesi devre süresince mahkûm uygun rehberlik ve yardım altında dışarı çıkabilmeli, bir iş arayabilmeli, eğitim kurslarına devam edebilmeli veya daha mükemmeli gündüzün dışarıda çalışıp geceleri müesseseye yahut, mevcutsa, misafirhaneye dönebilmelidir.

22. Suçluya yardım edecek şahısların veya derneklerin doğru amaca yönelmiş bulduklarını kontrol ve tespit zımmında zaruri teşebbüsler yapılmalıdır. Sosyal asistanların, muhtemel yardımcıları gösteren bir liste tutması ve bunlarla sık sık temasta bulunması şayanı tavsiyedir. Yazılı beyanlarda bulunmaksızın sosyal asistanların suçluyu istihdam niyetinde olan kimseleri suçlunun şahsı, şahsiyeti vs. konusunda aydınlatması gerekir. Sosyal asistanlar suçlulara yardım suretiyle suçların müessir bir şekilde önleneyeceğini, suçlu olmuş olmak vakiasının cephe almayı, güvensizliği, istismarı yahut suistimal teşkil eden pratikleri meşru kılmayacağını belirtmelidirler. Tahliye edilmiş suçlulara ait mümkün mertebe günü gününe tutulan siciller düzenlenmelidir. Temin edilecek işin suçlunun evvelce oturduğu yerden yahut suçun ika ma-

hallinden gayri bir yerde bulunup bulunmayacağı hâl ve şartlara göre kararlaştırılacaktır.

23. Bir müessesede görevli sosyal asistanların bu müessese açısından fonksiyonarı bizatihi müesseseye ve müessesenin muhtelif veçhe ve faaliyetlerine ve müessese personeline yöneleceğinden farklılıklar arzedecektir.

24. Müesseseler çeşitli tipte olabilirler. Kapalı müesseseler, açık ve yarı - açık müesseselere nazaran umumiyetle daha fazla güçlükler ortaya çıkarmaktadır; zira bu müesseselerde personel muhafaza, emniyet ve kontrol gibi geleneksel fonksiyonlarla da, bazan mübalağalı surette, ilgilenmek zorundadır. Hatta bu fonksiyonlar makûl surette ifa edilseler bile ergeç müessesenin her faaliyetini etkileyeceklerinden, müessesenin işleyişi ve tretman için ciddi bir handikap teşkil ederler.

25. Müessese içinde hakim infaz rejimi ve çalışma şekli tipi de tayin edici bir unsurdur. Bazı müesseseler aşırı surette disiplin yönünü iltizam etmekte, diğer bazıları da her zaman doğru anlaşılıp tatbik edilmeyen müterakki sisteme bağlanmaktadırlar. Müessesenin fazla kalabalık olduğu, kötü düzenlendiği ve hatta fiiliyatta personel içinde teşekkül etmiş bir klik yahut bir mahkûm grubu tarafından dolaylı bir şekilde idare edildiği de vakidir. Müessesede görevli sosyal asistan bu hâllere ve diğer birçok durumlara göğüs germek zorundadır; kendisinin, bizzat kendi durumunu ve ödevini tehlikeye maruz bırakmaksızın bu konuda yapabileceği pek fazla birşey yoktur. Bunun manası şudurki sosyal asistan her ne kadar şartları ıslah edebilecek durumda ve hatta ıslah zorunluğunda ise de, ancak riski bizzat üstüne almak suretiyle ve şartıyla bir akıncı veya ıslahatçı olabilecektir.

26. Direktörün ve tüm personelin tutumu da önemli bir husustur. Bunlar sosyal asistana bazan kendi işlerine karışan bir yabancı gözüyle bakmakta, bazan da ona kendisine ait bulunmayan mükellefiyet ve sorumluluklar yüklemeye çalışmaktadırlar. Müessesede görevli sosyal asistanlar belirli sınırlar içinde insiyatife sahip olmak ve uygun telâkki ettikleri muhtariyeti istimalle mükellef iseler de, sosyal asistanlık fonksiyonlarının daha etkili kılınması icabından olan yeni metodların, değişikliklerin, tekniklerin vs. personel tarafından ne derece benimsendiğine de dikkat etmelidirler. Bazı câri iddiaların aksine olarak müessesenin, «cür'etkâr tecrübî bir tutum» olarak adlandırılan şeyi suçluların tretmanı ve rehabilitasyonu konusunda tatbik başlamağa itilmemesi gerekir. Bu-

nun sebebi suçluların tecrübeye kobayı olmayıp beşeri varlıklar oluşudur. Binnetice daima şayanı arzu tadil ve yenilikler teklif edilmeden evvel bunların güvenilir vasfı ve müessiriyetleri adamakıllı tartışılmalı ve denenmelidir. Bu tutum teşebbüs ve terakkiyi bertaraf etmez; tretman ve metodların sırf «cür'etkâr tecrübî bir tutum» uğruna benimsenip tatbiki konulması tamamen başka şeydir. Kullanılacak yol ve vasıtalara, bilhassa malî karakterde olanlara gelince, sosyal asistanlar bunların müessiriyeti ve ne kadar süre devam edebilecekleri konusunda program ve metodları tatbiki başlamadan evvel bilgi sahibi olmalıdırlar; aksi takdirde tatbiki konan program ve metodlar kısa bir süre sonra zarureten duracaktır.

27. Müşahade ve tretman arasında teorik ve teknik bakımdan her ne kadar bir fark mevcut ise de, bir çok bakımlardan ortada tretman vetiresinin yekdiğeriyle sıkı sıkıya ilgili iki veçhesinden başka birşey yoktur. Müşahadenin genellikle ifade ettiği anlam suçluya tatbiki mümkün tretman ve suçlunun toplumsal intibakı gözönünde tutularak, kendisinin geçmişi, karakteristikleri, tutumu ve ihtiyaçları vs. nin belirli bir süre içinde incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Bazı memleketlerde bu ilk değerlendirmenin yapıldığı müşahade yahut kabûl merkezleri vardır. Müşahade merkezleri, maksada uygun şekilde düzenlendikleri takdirde gayet faydalı olmakla beraber vazgeçilemez bir şey de değildirler. Bunun başlıca sebebi suçluların tretmanının devamlı bir değerlendirme ve tekrar - değerlendirmeyi gerektirmesidir. Binnetice sosyal asistanın veya personelin diğer ilgili bir üyesinin yapılmış bulunan bu ilk değerlendirme ile yetinmesi yahut buna kesin gözüyle bakması ciddi bir hatadır. Müşahade merkezlerinden faydalanılmakta ise burada geçecek sürenin üç ayı tecavüz etmemesi gerekir. Hâl ve şartlar bakımından makûl mülâhazalarla, müşahade süresi ne kadar kısa olursa o kadar iyi olacaktır denilebilir. Suçlunun müşahadede görevli personele yahut bunun bir üyesine hissen bağlanması ihtimali bir yana, müşahade devresi sun'î olarak yaratılmış bir atmosferdir. Birçok suçlular bu hususu tamamen müdriktir ve bu hâl onların bilerek veya bilmiyerek, tespit edilmiş bulunmasına rağmen, müşahadeyi yanıltabilecek ihtiyaçlar yahut karakteristikler göstermelerine sebep olmaktadır.

28. Geniş ölçüde yayılmış beylik ifadelerden biri de suçluların ele alınmasında, işlenmiş bulunan suçun mahiyetinin önemsiz olduğudur; zire, denmektedir, önemli olan husus suçlunun tabiatıdır. Bu iddiaya pek çok kimse suçluların tretmanında ilerici bir

prensip nazarıyla bakmaktadır. Yersiz ve temelsiz olan bu genellemeye karşı şunlar söylenebilir: a) tretman suçluya hem kendi menfaati hemde toplum yararına tatbik edilmektedir; zira her ikisi de himayeye şayandır; b) suç suçlunun şahıs ve şahsiyetinin, suç mağduru da dahil diğer kimselerin, ve çevreye ilişkin hâl ve şartların bir ifadesidir; binnetice bu unsurlar gerektirdikleri dikkatle ele alınmalıdır; ve c) tretman öç, ödetme ve telâfiye müteveccih olmaksızın muhakkakki suçluda, onun kanuna riayetkâr bir hayat sürmesini mümkün kılacak bir toplumsal sorumluluk hissinin tesisine yönelecektir; ve bu inşa vetiresinde suçun mahiyeti kesin bir rol oynamaktadır. Şayet, genel olarak kabûl edildiği üzere, sosyal bir fonksiyon ifa ediyorsa, bu fonksiyonun sadece suçlunun nazarı itibara alınmasına inhisar edemiyeceği aşikârdır.

29. Suçluya tretmanın tek yararlanıcısı gözüyle bakan temayülün dğer bir neticesi de sözde rehabilitasyonun sağlanması için suçlunun bütün ihtiyaçlarının yerine getirilmesi gerektiği iddiasıdır. Bu hakim kanaat fazlasıyla teorik, tamamen gerçekten uzak ve ilmen temelsizdir. Ferdî ihtiyaçlar, hatta devamlı mahiyet göstermeler bile, önem ve şumûl itibariyle farklıdır ve tretman noktai nazarından ancak sınırlı bir ölçüde tatmin edilebilirler. Bunun sebebi şudur: a) tatmin edilecek ihtiyaçlar daha evvel izah olunan toplumsal intibak amacına ilişkin bulunanlardır. Diğer ihtiyaçlar, zaman zaman önem kazanırlarsa da ceza kanununca matlup sırf toplumsal intibak mefhumu dışında kalırlar; ve b) ceza müessesesi, servis ve teknikleri yetki ve yetenekleri içinde olanlardan gayri ihtiyaçların tatmini imkânına sahip değildirler. Fonksiyonların ve sorumlulukların bu surette ayırımı temel önem arzeder; zira faaliyetlerin ancak mümkün mertebe açık şekilde dağıtımındır ki her organa kendine ait bulunan ödev ve sorumlulukların başarıyla ifası imkânına bahşeder. Bu, söz konusu organlar arasında bir işbirliği veya koordinasyon yokluğu anlamına gelmez. Bil'akis bu husus, hizmetlerin lüzumsuz tekrarını ve böylece lüzumsuz masrafları ortadan kaldırmak ve başarılı sonuçlar sağlamak için her ikisini de gerektirmektedir. Binnetice ferdî ihtiyaçlar, özel durumlar, ihtilâflar, güçlükler vs. mümkün mertebe hem fert hem de cemaat yararına ele alınıp çözülmelidir.

30. Buraya kadar söylenenlerden çıkan sonuç, ödevini yaparken veya program, metod ve teknikleri plânlarken sosyal asistanın şu hususları daima hatırlayacağıdır: a) suçlu, kendisi için herşeyin yapılacağı tecrit edilmiş bir birey değil, fakat menfaatleri daha az önemli olmayan aile ve toplum çerçevesi içinde sorumlu bir

unsurdur; b) toplumsal intibakın, bilhassa istidat eğitiminin, istihdamın ve diğer yardım şekillerinin plânlamasında suçlunun cevheri, içine döneceği çevre ve şehirlerde işsiz sayısının arttırılmaması hususu daima gözönünde tutulmalıdır. Şartların başka türlü gerektirdiği haller hariç, suçlular tamamen aynı yere değilse de, hiç olmazsa içinde benzer tipte dürüst bir hayatın mümkün olduğu bir yere dönmelidirler. Garip çevrelere nakilden kaçınmak gerekir. Her çevrede mevcut gayrimüsait faktörler kümesinin tenkisi sosyal asistana bağlıdır; ve c) zaruri olmayan masraflardan mümkün mertebe kaçınılmalıdır. Bu amaçla, mutaddan fazla malî neticeleri olan programlar ve teşebbüsler teklif edilmeden evvel diğer servislerle mümkün her türlü işbirliği şekilleri aranıp bulunmalıdır.

31. Müessesede tretmanın başlıca meslekî veçheleri şunlardır: a) yalnız insan değil suçlu olan insanın ne şekilde ele alınıp idare edilmesi gerektiği. Bu mesele aşağıdaki hususlarda özel bir yetiştirmeyi (eğitim) gerektirir:

- 1) aile ve grup münasebetleri ve problemleri;
- ii) suçlularda örnek olay incelemesi (case work);
- iii) ceza hukuku ve usulünün ana prensipleri;
- iv) kriminoloji esasları;
- v) medikopsikolojik ana bilgiler ve şahsî problemler konusunda eğitim.

b) öğretim ve terbiye: Bu iki husus birbiriyle sıkı surette ilgili olmakla beraber beherinin muhteva ve amacı farklıdır. Öğretim, daha ziyade bir program dahilinde akademik ve tatbiki bilgilerin iktisabı demektir. Bununla beraber öğretimin aynı zamanda fertte bir işbirliği ve sorumluluk sosyal hissini inşasını, kendi kendini kontrolü, beraberce yaşamanın asgari kurallarını ve temel toplumsal değerlere saygıyı da içine alması gerekir. Binnetice öğretim yalnızca bilgi vermeği değil, aynı zamanda karakter formasyonunda ifade eder. Terbiye ise daha geniş bir muhteva ve amaca sahiptir; zira bu istidat ve meslek açısından eğitim ve formasyona, cemaatin bir üyesi sıfatıyla toplumsal ve ailevî temel sorumluluklar konusunda malûmat sahibi bulunmaya ve, kabule mazhar olmuş yol ve vasıtalar sınırı içinde bu sorumlulukları karşılamak ve yerine getirmek için özel bir yetiştirmeye taallûk etmektedir. Gerçekte öğretim ve terbiye mudil ferdî ve toplumsal formasyon vetire-

sinin iki veçhesini teşkil etmektedir. Söz konusu bu iki faaliyet hâl ve durumlara göre belirli ölçülerde kombine edilip yerine getirilebilir.

c) Her ne kadar ceza müessesesinin her sakini farklı karakterislikler arzederlensede, bunlardan bazılarının problem ve ihtiyaçları müşterek bir vasfa sahiptir ve standart metod ve tekniklerin istimalini mümkün kılarlar. Sosyal asistan bunlara ve tipik ferdî bir vak'a teşkil edenlere bütün vakit ve tecrübesini hasredecektir; fakat bu faaliyet suçluların, daha evvel belirtilmiş bulunan toplumsal çerçeve ve emre amade zaman, yol ve vasıtalar içinde kalmak suretiyle ele alınmaları gerektirdiği anlayışı üzerine müesses olmalıdır. Diğer bir deyimle, tretmanın ferdileştirilmesi makûl sınırlar içinde mümkündür. Bu sınırlar tretmanın daha evvel izah edilmiş bulunan muhteva ve amacı tarafından tayin edilmektedir. İcap ettiği takdirde söz konusu ferdileştirme ameliyesi müessese personelinin diğer üyeleri, bahuş uzmanlar, yardımıyla daha da derinleşebilir. Hekim, psikolojik, psikiyatr, istidat eğitimi öğretmeni ve din adamı (yahut mukabili) arasında işbirliği bilhassa önemlidir. Mamafih bunların hepsinin temini çoğu zaman imkânsız yahut pek sınırlıdır. Bu, umumiyetle psikolojik ve psikiyatr konusunda böyledir. Sosyal asistan, eğitiminin müsaadesi ölçüsünde, bu boşluğu doldurmağa çalışacaktır; fakat hiçbir halde, gerekli rehberlik ve kontrol altında olmadan, hiçbir özel tretman şeklini tatbika kalkışmamalıdır. Bu kontrol ve rehberlik sağlanamıyorsa, mahkûmun böyle bir imkâna sahip bir müesseseye nakli yahut ilgili uzmana zaman zaman götürülmek suretiyle tretmanı yolları araştırılmalıdır.

d) Sosyal asistanlar devamlı bir iş veya meşguliyetin fert hayatında olduğu kadar cemaat hayatında da oynadığı önemli rolü belirtmek suretiyle çalışmayı ve istidat eğitimini mümkün mertebe teşvik etmelidirler. Müessesede gördürülen iş karşılığı bir ücret ödeniyorsa, mikdarı pek az da olsa aileye birşeyler gönderme zaruretinde sosyal asistan suçluyu ikna etmelidir. İş ve istihdam meselesi bilhassa tahliye öncesi devrede enine boyuna tartışılmalıdır. Sabık suçlunun tahliye edilince, geçici de olsa, bir işe sahip olmasını temin zımında zaruri işbirliğiyle beraber her gayretin sarfedilmesi gerekir. Bu gayeyle sosyal asistan suçlunun müessese içindeki çalışma itiyatları, tekâmülü ve benzeri faaliyetleri konusunda adamakıllı aydınlanmış olmalıdır. Müessese dışında çalışma bilhassa tahliye öncesi devrede teşvik edilmelidir.

e) Disiplin her çeşit müessese için zaruridir. Gerçekten, başka şekilde olsa bile günlük hayat dahi buna ihtiyaç gösterir. Disiplin tabiri daha evvel belirtilmiş bulunan tretmanın muhtevası ve amacına uygun surette tefsir edilmek gerekir. Bunun manası disiplinin sert değil fakat elâstikî bir surette anlaşılacağıdır. Maalesef disiplin çoğu zaman gayesiz veya zaman zaman da personelin bazı üyelerinin şahsî tatmini için tatbik edilmektedir. Nizam ve müeyyideye muhakkakki ihtiyaç vardır, fakat bunların vak'anın arzettiği özel şartlara ve toplumsal intibak amacına uygun olarak tatbik edilmesi gerekir ki bu da ancak nizam ve müeyyidelerin bunları tatbik edecek kimselere zaruri hareket serbestisini bırakmasıyla mümkündür. Sosyal asistanların unutmaması gerekirken bazı suçlular bir kısım hissî bozuklukları tatmin için ceza ararlar. Bu «tatmini» bertaraf ve mümkün mertebe sebeplerini de tedavi etmek lâzımdır; aynı zamanda «şifa verici» olarak sık sık tavsiye edilen kaba ceza ve müeyyidelerin de bertarafı gerekir. Bunlar yerine faydalanma ve imtiyazların azaltılması yolu kullanılmalıdır. Kaide olarak sosyal asistanlar disiplin sistemi içinde faâl bir mevki işgâl etmemeli, disiplinin tatbikine de asla katılmamalıdır. Bununla beraber disiplinin sistem ve tatbikatının disiplinci hayat yahut müessese telâkkisine değil, rasyonel ve toplumsal gayelere uygun olduğunu müşahede etmelidirler. Sosyal asistanlar zaman zaman kendilerini müeyyide tatbik eden şahısla suçlu arasında güç bir durumda bulabilirler. Her ne kadar bazan önüne geçilemez ise de bu durumun mümkün mertebe bertarafı gerekir. Bu hallerde sosyal asistanlar, taraf tutmaksızın, keyfi disiplin tedbirinin zararlı neticelerini azaltmağa gayret etmeli ve ileride yeri ve zamanı geldiğinde meseleyi ortaya atmalıdırlar. Müessese personeli bilmelidirki disiplin, her ne kadar zaruri ise de bizatihi bir netice değil fakat bir vasıta ve bu vasıtayı kullanmamak bazan daha iyidir; disiplin tedbiri tatbik edecek yerde mesele suçluyla makûl surette tartışılmalıdır. Maamafih bu usûl büyük bir tecrübe ve takt ister, ve ancak hakikaten yerinde ise kullanılmalıdır; kaide olarak kabahatlar müsamaha ile karşılanmamalıdır, fakat bunun zaruri manası her kabahat vukuunda bir müeyyidenin muhakkak tatbik edilmesi gerektiği değildir. Grup halinde cezalandırma daima haksız, ferdileştirme prensibine aykırıdır ve bu sıfatla yasaklanması lâzımdır.

f) Müessesede görevli sosyal asistanlar komşu cemaatin suçlunun tretmanında oynayabileceği rolü iyice bilmeli, binnetice bu cemaatin işbirliği sağlanıp ziyaretçiler teşvik edilmelidir. Mümkün-

se ferden belirli suçlular konusunda ilgileri uyandırılmalıdır; böylelikle bu suçlulara dış âleme açılmış bir pencere bahşedilmiş olacaktır. Cemaatin rolünü arttırmak ve takviye için bayram tatillerinden faydalanılmalıdır. Boş zaman faaliyetleri dışardaki grup veya ekiplerin müessesese içine getirilmesi yahut mahkûm gruplarının dışarıda bir müsabakaya katılması, bir şehri ziyaret etmesi, gezintiler tertibi, afet, hasat, bayındırlık işlerinin yapımı vs. hallerinde yardım için pek çok fırsatlar bahşeder.

g) Sosyal asistanların müessesede tretmanın tretmanda ifrat bir şekil teşkil ettiğini ve bunun genellenmesinin önlenmesi gerektiğini iyi bilmeleri lâzımdır. Kaide olarak müessesesevî tretman, bahusus müesseseler kapalı tipten ise, mümkün mertebe asgariye indirilmelidir. Gerçekten bütün suçluların üçte birinden fazlasının doğrudan doğruya kapalı müesseselere yerleştirilmesi icap eder ve bu da daima bütün mahkûmiyet süresince olmayacaktır. Müessesenin tipi sosyal asistanların yetkisi dışında bulunduğundan bunlar, müessesese binasının büyüklüğü, uygunsuz ve kasvet verici yapılar, maddî yokluklar, kalabalık vs. nin dahada vahimleştirdiği müessesesevî çevrenin zararlı etkilerini görevlerinin ifası sırasında mümkün mertebe azaltmağa gayret etmelidirler. Bı gaye ile ve tretmanın amaç ve ihtiyaçlarına uygun olarak sosyal asistanlar ferden yahut gruplar halinde dışarı çıkma müsaadelerini mümkün mertebe istimâl ve teşvik etmelidirler; bu çıkışların amacı muhtelifdir: müessesese dışında çalışmak; ziyaret imkânları vs. gibi. Eğer mevcut ise, bilhassa tahliye öncesi safhada, misafirhaneler (hostels) istimali de teşvik edilmelidir.

III. Tedarik ve İşe Alma

32. Sosyal asistanların temin ve tedariki çoğu zaman gerek kantite gerekse kalite itibariyle ender olmaları veya malî imkânların yokluğu yüzünden güçleşmektedir. Tamamen gelişmiş ülkelerde bile bu güçlükler henüz yenilmiş değildir. Bunun manası müessesede görevli sosyal asistanların tatbikatta, yüklenmiş buldukları işin altından nadiren kalkabildikleridir. Bazı memleketlerde kapasitesi yüz ile binden fazla kişi arasında değişen bir müessesedeki bütün suçlulara «ihtimam gösterecek» bir tek sosyal asistan bulmak halen mutaddır. Diğer bazı memleketlerde de her sosyal asistan için 200 veya 300 mahkûmluk iş yüküne sık sık raslanmaktadır. Bunun manası bazı ender haller hariç işin sureta yapıldığı ve hatta psikolojik bakımdan zararlı olduğudur; zira

pek çok suçlunun ümidi, neticeye müessir devamlılık sağlanmadan uyarılmıştır. Bir sosyal asistana sahip olmanın hiç sahip olmaya müreccah olduğu bir hakikattir, fakat idarenin bu hallerde ortaya çıkacak zarardan haberdar olması gerekir. Bu zararın üç-beş mahpusa yapılan yardımla telâfi edilebileceği düşünülmemelidir. Çözüm kolay değildir. Belki, elde mevcut mahdut sayıda sosyal asistanın hangi müesseselere gönderilmesi gerektiğini peşinen dikkatli olarak düşünmek tavsiyeye şayandır. Seçim, diğer hususlar yanında, suçluların tipi ve mevcut imkânlar esas alınmak suretiyle yapılmalıdır.

33. İdarece temin ve tedarik bakımından başlıca iki yol mevcuttur. Birincisi, büyük veya küçüklere ait bulunsun yahut her iki gruba mahsus olsun, suçluların tretmanıya görevli idarenin kendi sosyal asistanlar servisini bizzat düzenlemesidir. İkincisi, sosyal asistanlar bağlı buldukları Bakanlık yahut organ tarafından bu idareye geçici veya devamlı surette tayin olunurlar. Her iki sistemin de kendine has fayda ve mahzurları vardır. Eğer mümkünse tercihi, bu metodlardan beherinin sahip bulunduğu meziyetten ziyade, yol ve vasıtaların kullanılabilirliği tayin edecektir. Sosyal hizmet görevlilerinin az sayıda bulunduğu memleketlerde ayrı bir ceza müesseselerine mahsus sosyal hizmet tanzimi güçlüklerle karşılaşacaktır ve binnetice derhâl tatbik edilecek bir politika olarak şayanı tavsiye değildir. En iyi çözüm şekli sosyal hizmet görevlilerini ilgili bakanlık yahut organ tarafından tayin ettirmek ve bunların nerede çalışacakları hususunun tespitini suçlularla ilgilenen idareye bırakmaktır. Bu sistemin en büyük mahzuru tayinin kısa bir süreye inhisar etmesi halinde, ki bununla iki seneden az bir zamanı kastediyorum, beklenen neticelere nadiren ulaşılacağıdır. Sosyal asistanlara bazı küçük malî avantajlar temin etmek suretiyle uzun süreli tayinler imkân dahiline girebilir; böylece yavaş yavaş ceza müesseselerine mahsus müstakil bir sosyal servisin çekirdeği tesis edilmiş olur. İleride tatbik edilecek politika olarak böyle bir servisin düzenlenmesi şayanı tercih çözüm şeklidir. Bununla beraber böyle bir servisin teşkilâtlanıp tatbik konması zaman, tecrübe ve malî imkânlara muhtaçtır.

34. Hangi metod takip edilirse edilsin müesseselerde çalışacak sosyal asistanların nedreti aşikârdır. Binaenaleyh bu duruma çare bulmak için birşeylerin yapılması gerekir. Bu, meslekten sosyal asistanların nezaret ve rehberliği altında çalışmak isteyen ve günün birkaç saatinde faaliyet gösterecek bir gönüllüler grubunun düzenlenmesi suretiyle olabilir. Seçimleri de meslekten

sosyal asistanlar tarafından mevcut standart kritere uygun olarak yapılabilir. Yardımcı gönüllüler sıfatıyla bunlar fonksiyonlarını meslekten sosyal asistanla sıkı temas halinde ifa ederler.

35. Müteaddid vesilelerle tavsiye ettiğim bu metod bazı memleketlerde, meselâ Fransa'da, bhusus küçük suçlular konusunda memnuniyetbahş neticeler vermiştir. Buna yapılan mutad itiraz halkın bu çeşit bir işbirliğine alışık olmadığıdır. Bu itiraz doğrudur, zira halk kendisinin alıştırılması için evvelce birşeyler yapılmamış bulunan herşeye yabancısıdır. Gereken şey ilk güçlükleri yenmek ve doğru yolda ilk adımı atmaktır. Ciddi hatalar yapılmamak şartıyla neticeler daima mükâfatlandırıcı olacaktır. Mevcut dernek ve teşekküllerin yardımı da sağlanabilir. Her hâl ve kârda, yapılan itirazlar ne olursa olsun, bunun denenmesi lâzımdır; zira bunun manası fert ile cemaatın, ne kadar zengin olursa olsun hiç bir hükümetin tek başına hakkından gelemeyeceği bir ödevde işbirliği yapması demektir.